

RIIGIKOGU

8. istungjärk **Protokoll nr. 183 (41).**

1922. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Rahwaalgatuse nõudmine algkoolide-seaduse muutmise kohta. Tagasi lükatud. — 3. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra määramine. — 4. Riigiametnikkude ja -teenijate palgaseadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 5. Piiriwalwe väljaminekute katmiseks eelkrediidi määramise seadus — III lugemisel. Wastu wõetud.

Riigikogu koosolek 19. detsembril 1922 a. kell 1/29 õhtul.

Kokku on tulnud 84 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Walitsuse looshis: rahaminister **G. Westel**, haridusminister **A. Weiderman**, välisminister **A. Hellat**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

Koosolek algab kell 8.30 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **K. Wirma**: Awan Riigikogu koosoleku.

O. Amberg (kristl.): Panen ette esimeseks päewakorra-punktiks wõtta rahwaalgatuse nõudmine algkoolide-seaduse muutmise kohta.

A. Palwadre (sd.): Sotsiaaldemokraatline rühm hääletas eilsel koosolekul selle wastu, et seda küsimust päewakorda wõtta ja nimelt sellepärast, et ei saa küsimust arutama hakata seaduse põhjal, mis weel mitte maksma ei ole hakanud. On ju üldine põhimõte, et ükski kodanik ei wõi ennast wabandada seaduse mittemundmisega, kuid kui kristlased eksisid selle seaduse seletamises eelmisel koosolekul, siis on see loomulik, sest iga seadus peab enne maksmahakkamist välja kuulutatud olema, ja ainult wäljakuulutatud seadust wõib tunda ja peab tundma. See seadus, mille põhjal seda seaduseelnõu arutada tahetakse, ei ole wälja kuulutatud, ei ole seega ka mitte maksew. Sellepärast ei saa meie selle poolt hääletada, et esimeseks päewakorra-punktiks wõtta rahwaalgatuse korras esitatud nõudmist algkooli-seaduse muutmise kohta.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud esimeseks päewakorra-punktiks wõtta rahwaalgatuse nõudmine algkooli-

seaduse muutmise kohta. (Hääletatakse.) See ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Päewakorra kohta muid ettepanekuid ei ole. Sellega on päewakord ühes rkl. Amberg'i poolt tehtud täiendusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb esimese päewakorra-punkti juurde.

2. Rahwaalgatamise nõudmine algkooli-seaduse muutmise kohta.

W. Linna-mägi (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! Et uuendatud Riigikogu

kodukord ette näeb isewärki käiku seaduste juures, mis on rahwaalgatamise teel ette pandud ja nõutakse seal kõige pealt, mis minu mõttes waieldaw on, et Riigikogu peab otsustama, kas sarnasel teel ette pandud seadus wastab seaduse nõuetele, siis panen mina ette Riigikogule tõendada, et käesolew seaduseelnõu wastab seaduse nõuetele ja sellepärast, et seaduseelnõu, mis rahwaalgatuse teel üles wõetud, käib ainult ühe seaduse kohta, teiseks ta ei käi mitte niisuguse seaduse kohta, mis on põhiseaduse põhjal keelatud rahwaalgatuse korras üles wõtta ja kolmandaks on temale alla kirjutatud enam kui 25.000 hääleõiguslikku kodanikku, ja et nõnda rahwaalgatuse korras üleswõetud seaduseelnõu nendele seaduse nõuetele ja tingimistele wastab, seda palun Riigikogu tõeks tunnistada meie uue kodukorra põhjal.

Juhataja **K. Wirma**: Ma palun ettepanekut kirjalikult teha.

O. Strandman (töer.): Palun Riigikogu juhatust wõi kedagi teatawaks teha, missugune see seaduse tekst on, muidu ei saa hääletada.

Juhataja **K. Wirma**: Ma palun sekretääri ette lugeda Riigikogu liigetele kätteantud seaduse sisu, mis rahwaalgatamise korras on juhatusle esitatud.

Sekretäär T. Kalbus (loeb): „Allakirjutanud Eesti wabariigi..... linna-alewi-walla hääleõiguslised kodanikud nõuawad riigi põhiseaduse § 31 põhjal

rahwaalgatamise korras, et algkooli-seadus, wastu wõetud Asutawa Kogu poolt 2. mail 1920 a. järgmiselt muudetak:

1) § 2, kus seisab „Algkool on emakeelne ilma usuõpetuseta ja maksuta“ tuleb ära jätta sõnad „ilma usuõpetuseta“.

2) § 35, kus seisab „Algkoolis õpetatakse järgmisi õpeaineid: 1) kodulugu, 2) emakeelt jne.“ tuleb juurde lisada (järgmisi õpeaineid: „1) kodulugu, 2) emakeelt, 3) usuõpetust jne.“

3) § 35 juurde lisada kahele olewale märkusele: Märkus 1: „Usuõpetus on õpetajaile ja õpilastele wabatahtlik õpeaine.“

O. Strandman (töer.): Ma ei taha propagandat teha, aga kõigil Riigikogu liigetel on wist selge, et meie seda ometi hääletada ei saa, mis meile praegu on ette pandud. Peaks midagi muud wormeli ette pandama, mida meie hääletada saaksime.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Linnamägi poolt on järgmine ettepanek tulnud: „Panen Riigikogule ette otsust wastu wõtta, et päewakorras punkt esimese all olew rahwaalgatamise korras algkooli muutmise seadus wastab seaduse nõuetele.“

A. Palwadre (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Selle küsimuse arutamine Riigikogus läheb juba piinlikuks. Paremal poolt on katsutud etteheiteid teha pahemale poolele, eriti sotsiaaldemokraatidele, nagu ei tahaks meie seda küsimust päewakorda lasta tulla, nagu kardaks meie, et rahwas wõtab selle seaduse wastu ja et selle tagajärjel wõiks rutem uued Riigikogu walimised tulla, kui muidu. Mina teatan kõige kategooriliselt sotsiaaldemokraatide rühma nimel, et meil ei ole midagi selle wastu, kui walimised warem tuleks, kuigi meie leiame, et praeguse Riigikogu tegewuse edasikestmine nendele rühmadele, kes enamus on, mitte kasu ei too, et nemad wäga tahaks rutem lahti saada Riigikogust, et mitte lõpulikult oma autoriteeti ja usal-

dust kaotada, sest praeguse Riigikogu ja ka Wabariigi Walitsuse tööde wastu ei ole rahwa keskel mitte suurt usaldust. Meie wõime walimistele minna, ükskõik kas tulewad Riigikogu walimised warem wõi hiljem. Kuid meil on ka niipalju lugupidamist Riigikogu wastu, et meie ei taha mitte seaduse nime all wälja anda sarnast waimusünnitust, mille koht on kusagil mujal, aga mitte „Riigi Teatajas“. Kui teie loete seda paberit, mida nimetatakse seaduseelnõuks, ja ühtlasi wõtate ka arwesse seda ettepanekut, mis kristliku rühma esitaja härra Linnamägi poolt on tehtud, siis peate küll ütleva, et üks kui teine ei ole mitte seda, mida Riigikogu wõiks seadusena wastu wõtta. Wäga wõimalik, et parempool arwab, et pärast mingisugune komisjon sellest ettepanekust mingisuguse seaduse wälja koorib, kuid Riigikogu ei wõi mitte selle peale wälja minna, waid peab temale ettepanud materjaali põhjal otsustama, kas ta seda wastu wõtab, wõi mitte. Ei ole mingisugust kahtlust, et see, mis selles paberis sisaldub, ei ole mitte seaduseelnõu, mida saaks „Riigi Teatajas“ wälja kuulutada ettepanud kujul ja nimetada teda seaduseks. Nii kurb kui see ka on, et selle küsimuse algatajad nii lohakalt asja ajawad, ja waewaks ei ole wõtnud tutwuneda korraga, kuidas tuleks asja ajada ja algatada, ei saa meie siiski tunnistada seaduseks seda, mis seadus ei ole.

Meie rühm ei saa hääletada rkl. Linnamägi ettepaneku poolt, ja ma kordan weel, et meie otsustame ainult selle materjaali järele, mis meile on kätte antud ja ei saa mitte rehkendada sellega, et wõib olla ta aja jooksul muutub sarna seks, mis seaduseks kõlbab.

J. Jaakson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Et see seaduseelnõu, mis meile ette pandud, puudulik on, selles ei ole mingisugust kahtlust, kuid kahtlused, mis siin tõusta wõiwad, seisawad selles, mis on nende puuduste tagajärg. Minul seda ettepanekut läbi waadates, tõusewad siin kahte laadi kahtlused: ühed on wormilised ja teised on sisulised. Mina imestan, et käesolewa seaduse juures, mis täiesti demokraatlikele mõttele wastab, kus rahwaalgatamisest jutt on, mida kõik demokraatlikud ringkonnad toetawad, kui selle juures nüüd paha nalja tehakse pahemalt poolt, nendes ringkonnades, kes alati toonitawad, et nad demokraatlisel alusel seisawad. Siin ei seisa

küsimus mitte selles, kas see seaduseelnõu meile soovitatav on, või mitte, kas see seaduseelnõu on sisse antud kristliku rahvaerakonna või mõne teise erakonna poolt. Waid küsimus seisab selles, kas rahwaalgatuse põhjal sisseantud seaduseelnõu tuleb respektierida ja kas temale tuleb wastaw seaduslik käik anda, või tuleb ta tagasi lükata, see on teda ülepea mitte sisulisele arutusele wõttagi. See on põhimõtteline küsimus, mille üle ei või nalja heita. Siin tuleb tunnistada, kas meie oleme rahwaalgatamise õiguse poolt, või ei ole seda mitte. Käesolewa seaduse arutamise juures tõuseb küsimine, kas wormiliselt käib Riigikogu otsustamise alla küsimus, kas rahwaalgatuse nõudmine wastab seaduse nõuetele. Minule wastatakse, et meie wõtsime eelminewal koosolekul kodukorra parandused wastu, kus tähendatud küsimus on Riigikogu otsustada jäetud, kuid minul tõuseb põhjendatud kahtlus selle juures, kas see kodukorra parandus käesolewa asja kohta maksew on, sest selles seaduses ei ole mitte öeldud, et tema ka möödäläinud aja kohta käib. Senni oli meil maksew see kord, et rahwaalgatamise nõudmise seaduslikkuse küsimust pidi otsustama Riigikogu juhatus — see on otseteed rahwaalgatamise seaduses ette nähtud. Riigikogu juhatus on eelnõu Riigikogule ette pannud, sellega teda nähtawasti seaduslikuks tunnistanud. See küsimus oli juba enne ära otsustatud, kui meie seda kodukorra-punkti wastu wõtsime ja sel kodukorra-punktil ei või olla tagasiminewat jõudu. Teine küsimus, mis siin tõuseb, on sisuline. Ma tähendasin alguses juba, et see seadus on meile sisse antud wäga puudulikult ja need puudused on silmanähtawad, mispärast ka tema wastu on palju räägitud. Kuid küsimus on, kas nende puuduste tagajärjeks võib olla, et meie seda eelnõu wõime tunnistada mitteseaduslikuks ja teda ülepea mitte sisulisele arutusele wõttagi. Minu teada ei ole ühtki seadust, mis seaduseelnõule wormilikud nõudmised ette paneb. Iga eelnõu, mis ette pandud, kui tema seadusandlises korras saab wastu wõetud, on seadus, olgu temal nii suured puudused kui tahes. Meie oleme wastu wõtnud seadusi ja omal ajal wõttis wastu ka Wene riik seadusi, kus võib olla mitte sugugi wäiksemad puudused ei olnud. Meie ise oleme seadusi, mis alles hiljuti wastu wõtnud, õige pea muutnud. Ka täna oli päewakorral seadus, kus meil

paragrahwe sees oli, mille ülesandeks oli cksiarwamisi lahendada, mis endise seadusega tekkinud olid. Wäga puudulik on ka rahwaalgatamise seadus. Temas nõutakse, et rahwaalgatamise nõudmine peab Riigikogu juhatusetele saama sisse antud. Sellest räägitakse mitmes paragrahwis, kuid tõuseb küsimus, mis selle rahwaalgatamise nõudmise all mõistetakse. Kui meie seda seadust läbi lehitseme, siis leiame, et ühes paragrahwis mõistetakse selle nõudmise all ühte asja, teise all teist asja. Ühes mõistetakse rahwaalgatamise nõudmise alla seda nõudmist, mis weel ei ole rahwa poolt alla kirjutatud, teises aga mõistetakse seda, mis juba on wähemalt 25 tuhande kodaniku poolt alla kirjutatud. See on niisugune suur juriidiline puudus, mis palju segadust sünnitab. Kui meie rahwaalgatamise nõudmise all mõistame seda, mis rahwahääletamisele weel pannakse, siis peab küsimus, kas eelnõu wastab seaduse nõuetele, Riigikogu juhatusetele ära otsustatud saama enne hääletamisele panemist. Minu tundmise järele peaks see ka nõnda olema, sest ei ole mitte õige, kui meie rahwaga niiwõrd kõrgilt ümber käime, et meie laseme enne 80—90 tuhat inimest oma hääled ära anda ja siis, kui nad seda on teinud, teatame alles neile, et eelnõu, millele olete hääled annud, ei ole ülepea mitte maksew. Meie rahwaalgatamise seaduse järele peab Riigikogu juhatus otsustama, kas rahwaalgatamise nõudmine wastab seaduse nõuetele. Riigikogu juhatus on käesolewa eelnõu kohta oma otsuse teinud, on teda seadusena Riigikogule esitanud. Kui see eelnõu seaduse nõuetele ei wistanud, siis oleks Riigikogu juhatus pidanud ettepanijatele teatama, et ta ei wasta seaduse nõuetele ja ei oleks teda wõinud esitada Riigikogule. Rkl. Strandman küsib, kas meie wõime teda üldse hääletamisele panna. Minu tundmise järele võib seadusandline wõim, kes on autonoomne, kõik seadused, nende puuduste peale waatamata, hääletamisele panna, võib hääletamise juures neid wastu wõtta ehk kui ta nad puudlikuks loeb, võib nad hääletamise juures tagasi lükata. Need puudused siin on rohkem wormilised. Mina arwan, et nende puuduste peale waatamata, kui eelnõu saab wastu wõetud, tema sisu juures suuri kahtlusi ei tõuse, waid on selge, mis ta õieti ütelda tahab, kuna puuduste kõrwaldamine iseäralisi raskusi ei sünnita, sest kodukorra järele wõiwad

need puudused redaktsiooni korras parandatud saada. Rahwaalgatamise eelnõus peawad redaktsioonilised parandused tehtud saama väga ettevaatlikult; siin ei wõi lubada midagi, mis wõiks kahtlust äratada, kuid mina arwan, et siin just niisugustest parandustest jutt on, mis kahtlust ei sünnita. Kui meie nüüd ette pandud eelnõus tarwilised redaktsioonilised parandused teinud oleme, siis arwan, et tema sisu enam iseäralisi kahtlusi ei sünnita. Mina isiklikult olen arwamises, et käesolewa esitise seaduslikkuse küsimus on juba ära otsustatud Riigikogu juhatusel poolt. Pealegi, nagu ma juba ütlesin, ei ole ühtegi seadust, mis ütleks, missugune üks seaduseelnõu peab olema ja missugune ta mitte ei tohi olla. Iga seaduseelnõu, kui ta seadusandlises korras wastu saab wõetud, muutub seaduseks.

A. Palwadre (sd.): Mina inestan väga, kui härra Jaakson arwab, et kui tema seletab seadust, siis ei ole see paha nali, aga kui teised seletawad, siis on see paha nali. Minule isiklikult ei ole härra Jaaksoni juriidilised arwamised mõõduandwad ja ärge arwake mitte, et minu ja minu parteiseltsiliste juriidiline arwamine oleks tingitud poliitilisest meelsusest. Pean otsekohe tähendama, et selle küsimuse juriidilise külje otsustamises on pahempoolsed palju erapooletumad ja katsuwad asuda puhtseaduslikule alusele. Pahempoolsed ringkonnad aga, rahwakerakond juurde arwatud, wõtawad seda küsimust ainult poliitilisest seisukohast. See selgus ka väga hästi neil eranõupidamistel, mis selle küsimuse kohta ära peeti. Seal ütles härra Jaakson muuseas otsekohe, et seda küsimust ei wõi Riigikohtu kätte otsustamiseks anda, sest see on poliitiline küsimus. Nimetatud wastuse andis härra Jaakson selle peale, kui tehti ettepanek, anda seda küsimust juriidiliseks kaalumiseks Riigikohtu kätte. Härra Jaaksoni põhjendamine näis mulle imelik just sellepärast, et ta ka juriidiliste küsimuste otsustamist nimetas poliitiliseks. Käesolewal korral pean meelde tuletama ka kohtuministri, härra Reichman'i arwamise, kes ei kuulu mitte pahempoolsesse rühmitusesse. Ka tema saab sellest küsimusest hoopis teisiti aru, kui härra Jaakson, kes ütles, et esitatud eelnõu seaduslikkuse üle otsustamine ei kuulu üldse Riigikogu ülesannete hulka ja et see küsimus juba Riigikogu juhatusel

poolt on otsustatud, kuna aga kodukorra täiendamise seadus, mis meie oleme wastu wõtnud, mitte maksew ei ole endiste asjade kohta. Ma tähendasin juba ennemalt, et kodukorra muutmise seadus praegu veel üldse maksew ei ole ja ma oleksin väga tänulik, kui härra Jaakson mulle selgeks teeks, missugustel põhjendustel arwama peab, et seadus maksma hakkab ilma wälja kuulutamata. Ma arwan, härra Jaakson, kui endine kohtuminister, kes ise seaduste wäljakuulutamise üle walwas „Riigi Teataja“ kaudu, peaks teadma, et seaduse wäljakuulutamine on tingimus, et seadus üldse maksma hakkab.

Kuid kuigi asuda seisukohale, et kodukorra täiendamise-seadus on maksew ainult edaspidi algatatawate eelnõude kohta — siis ei wabasta see veel Riigikogu otsustamast, kas esitatud eelnõu seaduslikkuse nõuetele wastab, wõi ei.

Riigikogu walimisseadust ja põhiseadust praegusel kujul wõib ka nii mõista — ja kohtuminister mõistis seda ka nii, et nende makswate seaduste järele ei otsusta mitte Riigikogu juhatus lõpulikult rahwaalgatamise korras esitatud eelnõu seaduslikkuse, waid Riigikogu. Ja ärge arwake, härrad kristlased, et see on pahempoolsete poliitiline arwamine. See on juriidiline arwamine, mida jagab ka praegune kohtuminister, kes teile palju lähemal on, kui meile.

Peatudes küsimuse wormilise külje juures, ütleb härra Jaakson, et ei ole üldse määrusi olemas, mis ära ütleks, mis on seadus ja mis mitte ei ole. Iga asi, mis Riigikogu wastu wõtab, on seadus. Meie ei ole senni mitte niiviisi arwanud, iseäranis pahempoolsed rühmad mitte. Tuletan Riigikogule meelde, et isegi meie rühma esitist ei wõetud päewakorda ega pandud hääletamisele selle pärast, et tema ei wistanud wormile, millele peaks wastama esitis. Ja härra Jaakson tuleb ja seletab, et seadusele pole üldse tarwis mingisugust wormi anda, waid et seadusandline kogu annab seaduse wälja sarnasel kujul, nagu ta seda heaks arwab. Mu härrad, sellest wõiks otsekohe pahamaljategemist wälja lugeda. Kujutage endile ette, kui Riigikogu wõtaks päewakorras olewa seaduseelnõu wastu sarnasel kujul, nagu ta on esitatud ja kuulutaks ka „Riigi Teatajas“ tema samal kujul wälja.

Minule näib, et see on juba pahamaljategemine seaduse ning seadusandlu-

sega. Igal seadusel, mis Riigikogu poolt välja läheb, peab olema oma kindel kuju. Ei või juba kuidagi ütelda, et Riigikogu poolt vastu võetud seadus oleks lihtsalt N. walla ja N. alewi kodanikkude nõudmine. Härra Jaakson arwab pääseteed leidwat selles, et ütleb: „See seaduseelnõu on vastu võetawa kujuga, otsustame, et ta on seaduslik ja wastab kõigile seaduse nõuetele. Anname tema siis redaktsiooni komisjoni kätte, ning redaktsiooni komisjon annab talle juba sarnase kaju, mis vastu võetaw on.“ Seal juures ütleb aga härra Jaakson, et midugi peab redaktsiooni komisjon väga ettevaatlik olema ning ei tohi sealjuures mitte väga palju muudatusi teha. Missugustes piirides võib siis redaktsiooni komisjon muudatusi teha ja missugust nime seaduseelnõule anda? Meil on ikkagi konkreetse ettepanekuga tegemist ja meie põhiseaduses on ette nähtud, et rahwaalgatamise korras peab esitatama Riigikogule seaduseelnõu, aga mitte midagi muud. Kui meie näeme, et praegune seaduseelnõu, mida tuleks vastu võtta, ei wasta seaduslikkudele nõuetele, siis ei saa teda ka vastu võtta. Minule isiklikult on see seisukoht täitsa selge ja mingisugust selgitust mina enam ei tarwita. Kui tullakse aga välja niisuguse poliitilise wõttega, et öeldakse: 70—80 tuhat allkirja on juba wõetud rahwa käest ja teie tulete veel ja hakkate sellele vastu sõdima, siis pean uuesti küsima: Kes on need pahanaljategijad? Need on need, kes algatasid seda küsimust, kes hakkasid allkirju korjama ja isegi ei teadnud, mis jaoks korjawad ja kuidas seda asja peab ajama. Kui kellegi usaldusmees sarnasel wiisil asju ajab, siis harilikult wõetakse temalt usaldus ära ja mulle näib — kui kristlik rahwaerakond on seda asja nii halvasti algatanud ja ajanud, siis peaksid nende walijad sellelt erakonnalt oma usalduse ära wõtma ja teisi usaldusmehi omale walima, kes asju ajada oskawad. Kodanikkudega ei või mängida. Kui teie mängite kodanikkudega, ajate rahwa kihama ning siis ütlete, et mis me nüüd teeme, rahwas on ikkagi allkirjad ära annud ja nüüd ei saa enam teisiti, kui wõtke meie eelnõu vastu, siis see, mu härrad, ei ole kellegi põhjendus, waid see nõuab waljemat arwustust nende vastu, kes hakkawad asju uisapäisa ajama. Sealt tuleb välja see pahanali ja see kordub kogu aja Riigikogus. Võib olla, et seda kõik meelega nii tehakse:

kord wõetakse küsimus päewakorda. siis wõetakse jälle ära, esitatakse teda kord ühtwiisi, siis teistwiisi jne. Eelmisel koosolekul oli ka päewakorras see küsimus, kuid keegi ei wõtnud waewaks tema kohta sõna wõtta ja küsimus langes päewakorrast ära. Kes on nüüd need pahanaljategijad? Ei keegi muu, kui selle seaduseelnõu algatajad. Wäga wõimalik, et teie loodate sellega demonstreerida, et waat, meie kaitseme seda asja, aga seal on pahempoolne enamus, kes vastu seisab. Kui teie tahate seda demonstreerida, siis ütlen, et see demonstreerimine ei aita. Mina julgen tõendada, et Eesti rahwa hääleõiguslik enamus ei ole mitte teiega. Teie olete kogu aja siin tõendanud suurtest hulkadest, kes seda asja toetada ning kui teie räägite 70.000 allkirjast, siis wõin kindlasti ütelda, et nende allkirjade hulgas palju allkirju ekslikult antud on. (A. Tupits (põl.): Kust Teie seda teate?) Ma tean seda kindlasti, et paljud allkirjad hoopis teiste isikute kirjutatud on. Ma ütlen, et kui teie tahate ainult demonstreerida Riigikogus ja ütelda rahwale, et waat, pahem pool on selle asja vastu ning sellega teatawat meeolelu sünnitada pahema poole vastu, siis see demonstreerimine wilja mitte ei kannu. Keegi ei pane seda süüks rahwaesitajale, kui tema ei ole nõus riigisummade arwel usuõpetust andma hakkama, sest riigi wäljaminekud on nii kui nii suured. Sel ajal, kui ametnikud ei saa korralikult palka kätte, sel ajal tullakse ja tahetakse maksma panna seadus, et usuõpetust riigi kulul antaks, mis suuri kulusid nõuab. (J. Tõnisson (rhw.): Ah, mis Teie nüüd selle asjaga tulete.) Härra Tõnisson, kas Teie olete välja rehkendanud, kuipalju tulewad maksma usuõpetuse õpetajad koolides? (J. Tõnisson (rhw.): Jah, see on nüüd nii wäike arwe, et sellest rääkida ei maksa.) Noh, ei tea, kui wäike ta on? Mulle näib, et ükski Eesti kodanik ei ole sellega päri, et usuõpetuse peale mõni poolsada miljonit või rohkem välja antakse. Meie leiame, et küsimused tulewad ikka lahendada kooskõlas wastawate seadustega ja meie arusaamine seadusest ei ole mitte mingisugune poliitiline wõte, seda näete juba sellest, et selle arwamisega on ühinenud ka mitmed parempoolsed juristid, kes asja juriidiliselt arutasid aga mitte poliitiliselt. Mulle näib, et praegusel sil-

mapilgul Riigikogu ei saa ära otsustada seaduseelnõu seaduslikkuse küsimust. Wähemalt peab Riigikogu enne, kui ta selle seaduseelnõu seaduslikkuse küsimuse otsustamisele asub, nägema neid motiive, mispärast seaduseelnõu seaduslikuks tuleb tunnistada. Praegu aga mingisuguseid motiive Riigikogule esitatud ei ole, kuigi eranõupidamisel seda küsimust on käsitatud. Sellepärast teen ma ettepaneku rahwaalgatamise korras esitatud seaduseelnõu anda üldisse komisjoni selle seaduseelnõu seaduslikkuse üle otsustamiseks. Ma olen kindel, et komisjon paneb ette Riigikogule tunnistada, et eelnõu wastab seaduslikkuse nõuetele, sest komisjonis on parempoolne enamus ja see enamus otsustab küsimuse poliitilistel motiividel. Kuid Riigikogu teab siis vähemalt neid põhjendusi miks ta seda nii otsustab. Nüüd, ilma mingisuguse seletuskirjata, seda otsustada Riigikogu ei võiks.

O. Strandman (töer.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tööerakond hääletaks heameelega seda küsimust sisulikult, mitte ainult wormiliselt. Tööerakond ei karda walimisi ja tahaks, et küsimus tõepoolest otsustatud saaks. Kuid mina pean üht ütlemata — meie peaks võimalus antama seda küsimust sisuliselt arutada ja hääletada. Härra Jaakson seletas siin väga pateetiliselt, et siin on seaduseelnõu. Ma loen selle seaduseelnõu teile ette: „Allakirjutanud Eesti wabariigi — punktiir — linna-alewi-walla hääleõiguslikud kodanikud nõuawad jne.“ No ütlege, mis seaduseelnõu see on? Härra Jaakson, kas Teie tõesti kujutate omale ette, et see seadus on, kas Teie tõesti mõtlete, et Riigikogu sarnasel kujul seaduse wastu wõtab ja see nõnda „Riigi Teatajas“ awaldamisele tuleb? Ma saan aru, et siin saab teksti juures nii palju parandusi teha, et see seadusena wastu wõetawaks saab, aga seda peaks ju ometi enne teema, kui seaduseelnõu Riigikogusse arutamisele tuleb. Paremal pool on suur hulk juriste — kristlaste hulgas neid küll ei ole, aga Teie võiksite neid aidata, sest üht teed käite Teie juurde. — Teie võiksite teha, et seaduseelnõu sarnane oleks, et meie teda hääletada saaks. Teie ütlete, et Wenemaa on halb seadusi wälja annud, kas Teie olete kuulnud, et seal wastu oleks wõetud sarnane seaduseelnõu, „selle ja selle alevi elanikud nõuawad“ jne. Mis peab siis

Riigikogu selle seaduse juures õieti otsustama, kas seda, et nad nõuawad, wõi seda, mis nad nõuawad. Kus siin seaduseelnõu algab, peaks Riigikogule ometi enne selge olema, kui ta hääletamisele wõib asuda. Ma kordan weel, tööerakond ei taha äraegust ettepanekut mitte wormilistel põhjustel läbi waatamata jätta, aga kui teie ise temale seaduse sisu ei anna, kes wõib siis sarnase „seaduse“ poolt hääletada. Mul ei ole õigust etteheiteid teha Riigikogu juhatajale, wahest ehk küll juhatusse, et tema Riigikogule sarnase „seaduseelnõu“ on esitanud. Praegu ei wõi meie aga esitatud seaduseelnõu kui sarnast mitte hääletada.

W. Linnamägi (kristl.): Lugupeetud rkl. härra Palwadre lõpetas oma kõnet toonitades, et seda küsimust peab käsutama ja tema üle otsustama puht juriidiliselt ja poliitiliselt ei tohi seda mitte teha. Ometi on mul päewaselge ja ma usun, et kõikidel meie Riigikogu liigetel niisama, et käsitatakse just poliitilist külge, aga juriidilise maski all (Naer.) Ärge naerge, siin pole midagi naerda. Selle küsimuse üle on nii palju räägitud juristide hulgas. Oli kokku kutsutud spetsiaal juriidiline komisjon ja seal luges iga jurist, kes sõna wõttis ses küsimuses, omaks pühaks kohuseks kõige pealt teatada, et käsitab seda küsimust puht juriidiliselt, akadeemiliselt. Aga sealjuures tuli ilmsiks imelik nähtus, et hääled pooleks langesid. Üks pool arwas, et see seadus on küllalt sarnane, mõned wormilised defektid maha arwatud, et teda wõib Riigikogus arutada, wõib wastu wõtta; teine osa juriste oli teisel arwamisel, ja nimelt juristid tööerakonnast pahemal pool, kes seda küsimust poliitiliselt käsitasid. Üldse oli koos umbes 15 juristi, kelle terwes kogus poliitiline ilma waade selgesti nähtawale tuli juriidilise küsimuse otsustamise juures. Ja nüüd edasi. Härra Palwadre paneb ette anda seda küsimust üldisesse komisjoni. Kui meie parandust tegime oma kodukorras selles mõttes, et Riigikogu ise peab otsustama, kas rahwaalgatamise korras üleswõetud seaduseelnõu wastab seadusele, siis ei wõi seda nüüd jälle nii ümber muuta, et selle üle peab otsustama komisjon. Juriidiliselt on õige nõuda, et Riigikogu seda teeks täiendatud kodukorra põhjal, siis tehku tema seda. Iseenesest mõista on see küsimus raske küsi-

mus. Ei ole imeks panna, kui niisugustes küsimustes, mis meie seadustes, ma tahaks alla kriipsutada, on nii võimatu segast väljendamist leidnud, eksitused ette tulewad. Nii kaua kui need seadused, mis seda asja käsitavad ja korraldavad, ei saa muudetud, ei ole võimalik kellegil, ega teilgi pahemal pool, kes teie nii uhked olete oma juristide peale, niisugust vormi ette panna rahwaalgatamise korras, milledesse mitte juriidiliste konksudega kinni hakata ei saaks. Teie tahate selle wastu waielda? Kui teie tahate käsitada rahwaalgatamise seadust niiwiisi, nagu seda Shweitsis tehakse, siis teie leiate ja näete, kui suur waks wahet siin on. Mis ütleb siis lõpuks meie seadus? Selle kohta on ainult paar paragrahwi olemas, mis ka wäga tumedad on. Eriseadus, mis peab asja lõpulikult korraldama, mis peab põhiseaduses olema, kondikawale liha ümber panema, on niisama puudulik. Selles meie leiame seda, et rahwaalgatamise nõudmine antagu kirjalikult sisse, millal seda antakse, kes teda annab, — selle kohta ei ole midagi öeldud. Meie põhiseaduse § 30 järele on õigus seaduseelnõu seisma panna $\frac{1}{4}$ Riigikogu liigetel — see oleks siis kollektiivne initsiatiiv. Seaduseelnõu seismapanemist võib ka üks Riigikogu liige nõuda 3 päewa jooksul — see oleks siis isiklik initsiatiiv. Kodukorras on ette nähtud, et 3 päewa jooksul võib sellele Riigikogu liikmele juurde liituda weel teisi Riigikogu liikmeid. Ühe seaduse järele on ta kollektiivne, teise järele individuaalne. Kumb see lõpuks õige on, on raske ütelda. Siin on nõudmine, et rahwaalgatamise nõudmises peab selgesti tähendatama, missugust seadust palutakse hääletamisele panna. On ette nähtud ka see, missugune kuju peab nõudmisel olema. Kui 25.000 kodanikku seda nõuawad, siis on see nõudmine. Niisama nõudmine on ka, kui üksik inimene nõuab ja muud mitte midagi. Missugune see õige nõudmine siis on? On siis meil olemas kollektiivne initsiatiiv või on individuaalne? Mis on meil siis lõppude lõpuks olemas, see ei ole selge. Siis on Riigikogu walimiste, rahwahääletamise ja rahwaalgatamise õiguse seaduse § 29 otsekoheste tähendusega. Seal on öeldud: wastab rahwahääletamise nõudmine seaduses ettenähtud tingimistele, kuulutab Riigikogu juhatuse wälja rahwahääletamise, mis wõetakse ette hiljemalt neli kuud peale nõudmise awaldamise. Siin on otsekohe näha,

et kõik see toiming on Riigikogu juhatuse käes. Ja kui meie waatame ligemalt läbi rahwahääletamise ja rahwaalgatamise seaduse, siis näeme, et seal pannakse terwe rida funktsioone Riigikogu juhatuse peale, mitte kellegi teise peale ja kõik rahwahääletamise läbiwiimise toiming on Riigikogu juhatuse asi. Waieldakse selle wastu, et rahwaalgatamine selle alla ei käi, aga ma waidlen omakord sellele wastu. Rahwahääletamine ei wõi teist teed käia kui rahwaalgatamine. Et see seadus ei sisalda mitte seaduseelnõu ja tal ei ole ka mitte seaduse kuju, siis ma ütlen, et kust teie leiate seda referendumi, rahwahääletamise korras. Kus on meil üks paragrahw, mis nõuab niisugust teksti? Selle nõudmise juures seda paragrahwi ei ole. Kui seda mitte öeldud ei ole, tähendab, Riigikogu võib seda wabalt teha. Üksipäini rahwaalgatamise kohta võib seda weel öelda, et peab seda tegema seaduseelnõuga, aga rahwahääletamise korral seda mitte ei ole. Sellepärast on wastuwaidlemata kindel, et minu seisukoht õige on, mis ma praegu olen seletanud. Teie olete wastupidisele seisukohale asunud selle üle, kas rahwaalgatuse korras sisseantud nõudmised wastawad seaduse nõuetele. Teie ütlete, et see on Riigikogu asi ja selle kohta ometi on wastuwaidlus olemas seaduses, kus öeldakse, et see on Riigikogu juhatuse asi, olgugi et Riigikogu teise otsuse on teinud. Edasi ei saa mina mitte sugugi eitada, et Riigikogul nende seaduste põhjal, kui temale ette pannakse nõudmine rahwaalgatamise korras, mitte õigust ei ole seal muutust teha. Kus on, mu härrad, see sees, et muutusi teha ei tohi? Tema võib seda tagasi lükata, aga tema võib seda ka arutamise alla wõtta ja arutamise juures võib tema tarwitada oma seaduslist wõimu, mis Riigikogul olemas on seaduse maksmapanemise korras, teatud määrani. Aga muidugi mõista ei wõi seda niiwiisi muuta, et sisu muudetud saaks. Sisu peab jääma. Sisu muuta ei tohi. (Naer pahemal pool.) Jah, midagi naerda siin ei ole. Et Eestis seadused wäga puudulikud on, et üks seadus teise wastu käib, et üks paragrahw jaatab, mida teine eitab, selle üle ei maksa naerda. Rahwaalgatamise õiguse seaduse § 31 ütleb, et seaduseelnõu pannakse seisukoha wõtmiseks Riigikogule ette. Isegi selle juhtumise juures peab ta läbi arutatud saama, kui Riigikogu teeb otsuse seaduseelnõu tagasi lü-

kata, siis ta ometi peab teatud motiivid juurde lisama. Ma tahaks küsida mismoodi pannakse see rahvahääletamisele, kas on seal teksti või motiivisid tarwis, või ei ole motiivisid tarwis? Lugege § 33 läbi, mis seal on? „Rahvahääletamisele tulewa seaduse ja seaduseelnõu ametlik tekst saadetakse Riigikogu juhatus poolt § 17 ettenähtud asutustele, kes teksti hiljemalt 20 päewa enne hääletamise esimest päewa asetawad oma ruumi üldiseks nägemiseks.“ Siin on otsekohe näha, et peab olema ametlik tekst. Misugune on siis see ametlik tekst, kui Riigikogu lükkab seaduseelnõu tagasi? Misugune on siis see ametlik tekst, mis ette pannakse rahvahääletamisele? See näitab seda, et meie seaduste põhjal Riigikogu paneb ette seaduseelnõu teksti rahwale wormi poolest teisel kujul, võib olla tagasilükkamiseks, kui ta rahwaalgatamise korras sisse antud. Nimelt teisiti seda lugeda ei saa. Minu arwamise järele see seadus näeb otsekohe ette, et on võimalik teatawat tegewust awaldada nende eelnõude kohta, mis rahwaalgatamise korras sisse tulewad. Selle põhjal oleks nimelt võimalik otsekohe selles seaduseelnõus väikest muutust ette wõtta, nimelt selle kohta, mis siin otsekohe tõesti üleliigne on. See on ikka selle instituudi süü, kes meile seda ette pani. Seda pani meile Riigikogu juhatus ette ja ta oleks pidanud seda osa, mis üleliigne on, maha jätma. See ei ole jälle mitte rahwaalgatajate süü, waid selle süü, kes selle seaduseelnõu nii meile ette pani. Muidugi mõista, Riigikogu võib seda ära muuta, võib üleliigsed sõnad maha jätta ja uue pealkirja panna, ilma et ta muudaks eelnõu. Ma panen ette selle seaduseelnõule järgmist pealkirja panna: „Riigikogu poolt 19. detsembril 1922 a. wastuwõetud seadus. Algkoolide-seadus — wastu wõetud Asutawa Kogu poolt 7. mail 1920 a., muudetakse järgmiselt:“ ja siis tuleb tekst, mis siin on ette pandud ja mis teie arwate olewat nii segane ja konksudega, et seda wastu wõtta ei saa. Olen selle wastu, et seda anda juriidilisesse komisjoni otsustamiseks. Sel komisjonil ei ole õigust otsustada, kas tema wastab seaduse nõuetele või mitte. See õigus on ainuüksi Riigikogul. (A. Palwadre (sd.): Wõtame ta niisamuti wastu.) Ma panen ette, seda seaduse pealkirja muuta, nii nagu seda ette kandsin, ja siis wõite teda wastu wõtta ehk tagasi lükata. Teil ei

ole aga õigust seda komisjoni anda. Sellelega oleks siis kõik need puudused wälja jäänud, mis siin nii palju waidlusi ja kära on tekitanud. (A. Weiler (töer.): Aga miks Teie siis konksusid tegite?)

J. Jaakson (rhw.): Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin on mõnelt poolt ära wahetatud kaks akti — rahwaalgatuse nõudmise seaduslikkuse tunnistamine ja algatuse eelnõu wastuwõtmine hääletamisel, see on otsustamine, kas teda seaduseks wastu wõtta või mitte. Siin on ainult esimene akt arutuse all, kas algatuse nõudmist seaduslikkuse tunnistada. Sellest seisukohast on praegusel ajal siin rääkimine. See peab selge olema. Selle kohta, kas teda seaduslikuks tunnistada või mitte, ütlen, et ta juhatus poolt on seaduslikuks tunnistatud ja meile ette pandud.

Teine küsimus on, kas eelnõu wastu wõtta või mitte. Mina ei tunne seaduse nõudmisi, millele ettepandaw seaduseelnõu wastama peab. Eelnõus võib ju siin arutuse juures redaktsioonilisi parandusi teha. Sellepärast arwan, et eelnõu tuleb seaduslikuks tunnistada ja tema sisulisele arutusele üle minna. Hoopis teine asi on, kas teda sel kujul saab wastu wõtta. Meie kodukord lubab temas redaktsioonilisi parandusi teha. Esimesed read „linna-, maakonna ja alewite“ jne. tuleksid maha jätta. See tuleb arutamise alla redaktsiooni komisjonis ja kui redaktsiooni komisjon oma töö on lõpetanud, võib eelnõu siin hääletamisele tulla.

Juhataja **K. Wirma**: Ette pandud on rkl. Linnamägi poolt parandusettepanek, mida mina siin juba ette lugesin. Peale selle weel rkl. Palwadre ettepanek — rahwaalgatamise nõudmine algkoolide-seaduse muutmise kohta anda üldisse komisjoni Riigikogule ettepaneku tegemiseks, kas rahwaalgatamise nõudmine wastab seaduses ettenähtud tingimustele.

Riigikogu liikme Linnamägi poolt on peale selle weel järgmine ettepanek tema allkirjaga: „Riigikogu poolt 19. detsembril 1922 a. wastuwõetud seadus. Algkoolide-seadus, — wastu wõetud Asutawa Kogu poolt 7. mail 1920 a. muudetakse järgmiselt: 1) § 2, kus seisab „Algkool on emakeelne ilma usuõpetuseta ja maksuta“, tuleb ära jätta sõnad „ilma usuõpetuseta“ . . . . edasi ei saa ma lugeda, sellel paberil on selle seaduseel-

nõu kuhu niiviisi, et see ei ole Riigikogu liigetele 1 päew enne koosolekut kätte antud ja sellepärast ei saa teda hääletada. (Hulgalised protestihüüded paremal pool, kära ja naer.)

Siis on rkl. Linnamägi poolt ettepanek, kus tema ütleb, et paneb Riigikogule ette otsust vastu võtta, et päewakorrapunkt 1. all olev rahwaalgatamise korras Riigikogule ette pandud algkooli-seaduse muutmise seadus wastab seaduse nõuetele. Ma arwan, et ettepanek hakkab peale sõnaga „et“. (A. Tupits (põl.): Sellest saate aru, aga esimesest ei saanud.) Rkl. Tupits protesteerib selle vastu, siis loen mina, et see ei ole ettepanek (Naer.) ja ei saa teda hääletada. On järele jäänud rkl. Palwadre ettepanek ja muud ettepanekut ei ole tehtud. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Palun hääled ära lugeda. (Sekretäär loeb hääli.) Ettepanek on vastu saanud 40 häält ja poolt 23 häält, sellega tagasi lükatud.

Sellega ei ole mul enam mingisuguseid ettepanekuid.

A. Tupits (põl.): Ma pean ütlema, et niisugust asja kui täna õhtul siin on, ei ole ma kunagi Riigikogus näinud. Ettepanek on küllalt selgelt tehtud ja kui mina protesteerisin, siis ei tahtnud ma seda ettepanekut mitte tagasi võtta, vaid tegin ainult märkuse, mille eest juhataja oleks pidanud mind korrade kutsuma.

Juhataja K. Wirma: Ma palun juhatajale mitte märkusi teha.

A. Tupits (põl.): Nad on juba tehtud. Mina arwan, et see ettepanek küllalt selge, et teda hääletamisele võib panna.

Juhataja K. Wirma: Kuna rkl. Tupits on oma protesti tagasi võtnud, siis panen ma selle ettepaneku hääletamisele samas korras, nagu ta härra Linnamägi poolt tehtud on, nimelt: „et rahwaalgatamise korras ette pandud seadus wastab seaduse nõuetele.“ (Hääletatakse.) Mul on raske otsustada. Palun veel kord neid rkl., kes rkl. Linnamägi ettepaneku poolt on, kätt tõsta ja üleval hoida senni, kui hääled ära loetakse. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Ettepanek on poolt saanud 35 häält, vastu 23 häält — sellega on vastu võetud.

Selle järele tuleb Riigikogul kodukorra § 47 korras otsustada, kas seda

küsimust komisjoni anda või arutusele asuda.

W. Linnamägi (kristl.): Panen ette kohe sisulisele arutusele asuda.

Juhataja K. Wirma: Ma palun ettepaneku kirjalikult teha. Rkl. Linnamägi poolt on ettepanek tehtud käesolewa seaduseelnõu sisulisele arutusele asuda. Ettepaneku kohta sõna ei soovita. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu võetud.

O. Amberg (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed. Et Riigikogu on otsustanud selle seaduse sisulisele arutamisele üle minna, siis on aruandjat tarwis ja mina teen ettepaneku selle seaduse aruandjaks walida rkl. Raudkepp.

J. Piiskar (is.): Ma paluksin teada, missuguse kodukorra paragrahwi põhjal on see ettepanek tehtud.

O. Strandman (tõer.): Ma teen ettepaneku, et juhatus kaaluks, kas niisugune ettepanek wastab kodukorrade ja siis selle järele hääletatakse.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Amberg, Teie annate ettepaneku kirjalikult? Palun rahu. Rkl. Weiler, ma kutsun Teid korrade. Siin on kirjalik ettepanek rkl. Amberg'i poolt: „Teen ettepaneku rahwaalgatamise nõudmise algkoolide-seaduse muutmise seaduses sisulise arutamise juures Riigikogus määrata aruandjaks rkl. L. Raudkepp“. Et juhatus seda küsimust kaaluda võiks, kuulutan 5. minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 9.40 min.

Koosolek algab peale waheaga kell 9.45 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu läheb päewakorras edasi. Korra kohta on sõna Riigikogu abiesimehel Kerem'il.

Riigikogu abiesimees A. Kerem: Riigikogu juhatus kaalus küsimuse aruandja määramise üle läbi ja leidis, et kodukord meil mitte ei näe ette, kas nüüd aruandjat võib määrata Riigikogu poolt. Sellepärast jääb siin pretsedendi loomine Riigikogu oma otsustada, kas tema sarnast korda tahab luua või mitte.

W. Linnamägi (kristl.): Praegune kodukord minu arwamise järele näeb seda selgesti ette, kuidas aruandjaga lugu

on nende seaduste juures, mis otsekohe arutusele tulewad, ilma komisjonis ole-mata. Kodukorra § 60-das on nimelt öel-dud et nende seaduseelnõude juures, mis ilma komisjoni andmata otsekohe arutusele võetakse, on aruandjaks esi-tise wõi seaduseelnõu esitaja. Esitajaks oli siin kristlik rahwaerakond, järjelikult on tema aruandja. Ja edasi on § 60-das öeldud: „kui seaduseelnõu mitme Riigi-kogu liikme poolt on esitatud, siis on aru-andjaks üks allakirjutajatest“. Härra Raudkepp on esitusele ka alla kirjutanud ja sellepärast wõib ta aruandjaks olla. (O. Strandman (töer.): Seda meie ei tea, kas ta on alla kirjutanud.) Waadake siis järele.

Juhataja **K. Wirma**: Selle peale vaatamata, et rkl. Linnamägi protesteerib ja seletab, et aruandja määramine siiski kodukorras ette nähtud on, ei saa mina seda küsimust kodukorra põhjal otsustada. Pealegi oli asi Riigikogu juhatuses arutamisel ja juhatus otsuse kandis siin rkl. Kerem ette.

Et muid ettepanekuid ei ole, siis panen hääletamisele rkl. Amberg'i ettepaneku, mis järgmiselt käib: Rahwaalgatamise nõudmise algkoolide-seaduse muutmise seaduses sisulise arutamise juures Riigikogus määrata aruandjaks rkl. L. Raudkepp. (Hääletatakse.) Enamus on vastu. (Wahelhüüe: Hääled ära lügeda.) Nõutakse hääle äralugemist. (Hääletatakse, loetakse hääli). See ettepanek on poolt saanud 32 häält, vastu 34 — sellega tagasi lüka-tud.

O. Amberg (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! Et iga seaduseelnõu juures aruandja tarwis on, ja et praegu Riigikogu on otsustanud aruandjat mitte määrata, siis ei saa meie mitte täna seda arutada ja sellepärast teen ma ettepaneku seda päewakorrast ära wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: Korra kohta on ettepanek tehtud, seda punkti päewa-korrast ära wõtta.

A. Palwadre (sd.): Meie tegime algul ettepaneku küsimust komisjoni anda. Kristlik rahwaerakond leidis aga, et küsimuse wõib ilma aruandjata otsustada. Nüüd tuleb aga korruga sealt kuul-dawale, et ilma aruandjata ei saa seda küsimust otsustada. Kuidas siis ennem sai ja nüüd ei saa? Mulle näib igatahes, et see põhjendus ei ole mitte kaaluw; kui enne ilma aruandjata läbi saadi, siis peab

ka sisulise arutamise juures ilma aruand-jata läbi saama. Nüüd on aga näha, et küsimuse arutamine ainult demonstrat-siooniks on mõeldud.

Juhataja **K. Wirma**: Selle küsi-muse kohta sõna enam ei soowita. Rkl. Ambergi poolt on ettepanek tehtud, seda küsimust päewakorrast ära wõtta. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hää-letatakse.) Nähtawa enam u-sega on see ettepanek tagasi lükatud. Järjekorras on sõna rkl. Raudkepp'il.

L. Raudkepp (kristl.): (Müra pahemal pool)

Juhataja **K. Wirma**: Palun rahu.

L. Raudkepp (kristl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mind aruandjaks ei määratud aga sõnaõigus mul on ja ma awaldaksin siin oma mõtteid selle seaduseelnõu kohta, mille kohta otsustas Riigikogu, et ta wormiliselt wastab seaduses ettenähtud nõuetele. See on juba wana küsimus ja selle kohta on palju mõtteid wahetatud ka siin kõrges kogus. Meie peame esimeses reas tähele panema rahwa nõudeid. Kui rahwas meid siia on saatnud, siis tähendab see, et meie.... (Wahelhüüe: Kes on Teid saatnud?)

Juhataja **K. Wirma**: Palun rahu.

L. Raudkepp (kristl.): Siis on igatahes rahwasaadikud seaduse wälja töö-tanud, mille tõttu need liikmed ka Riigikogusse tulewad. Selle seaduse töötas wälja Asutaw Kogu, kus oli enamus just pahemal tiival. Seadusandline kogu kandku hoolt rahwa nõuete eest. Arusaadaw, et kui Asutaw Kogu kokku astus, siis majanduslised küsimused eest-kätt arutusele tulid. Ja kui majanduslised olud enam-wähem lahendatud, siis tulewad teised järjekorras kõrgemad kultuur-sed nõuded, mis nüüd juba astuwad ette-poole. Ja niisuguste kultuursete nõuete hulka kuulub ka usuõpetus. Mis see näitab? See näitab, et rahwas tahab oma lapsi hingeliselt ja waimliselt õieti kas-watada. Ma sellest ei räägi, et ka kiriku esitajatel on omad wead ja minewikus on neid koguni palju olnud, aga kõik asi edeneb. (Wahelhüüded.) Kuidas, lubage? Mul ei ole nii palju aega, et kõigile ühekorraga wastata. See on väga suur eksitus nende Riigikogu liigete poolt, kui nad arwawad, et ka kiriku ja waimuelu ei edene. Ka see edeneb. Ka see on eksi-

arwamine, kui mõned tähendawad selle peale, et riik olgu täitsa lahutatud kirikust. Põhiseaduse § 11 ütleb, et Eestis on usu ja südametunnistuse wabadus. Keegi ei ole kohustatud korda saatma usutunnistuslasi tegusid, olema usutunnistuslase ühingu liige ega kandma selle kasuks awalikka kohustusi. Teine punkt ütleb, et riigiisku Eestis ei ole. Usutunnistuslikkudele ühingutele ei anta riiklist abi, tähendab, riik ei wõi ka mingisuguseid kohustusi peale panna, et keegi peaks teatud usuühingule abi andma. See on ka õige, kirik ei tahagi abi saada. Kui on öeldud, et ei ole ühtegi usku, millel oleks eesõigus Eesti wabariigis, siis ei wõi ometi sellest järeldada, et riik ärgu kandku muret selle eest, et noorsugu saaks nii kaswatatud, et tema waimliselt ja moraalselt areneks. Mu härrad, lubage omale ühte asja meelde tuletada Asutawa Kogu päewilt. Siis ei arutatud mitte seda, et kool peab ka kaswatama, aga nüüd oleme meie kuulnud, kui wõtame, näituseks, Riigiwanema Kukk'e deklaratsiooni, mis sisaldab seda, et ka rõhku pannakse kaswatuse peale. Seda teame meie väga hästi, kes meie koolipõllul tööd teeme, et kui ainult teadmisi antakse rahwale, siis ei ole sellest weel küllalt, ei ole weel kõik tööd tehtud, waid inimesi peab ka kaswatama. Ma kuulsin siin wahelhüüet: „Mitte usuliselt kaswatada!“ (S e g a s e d w a h e l h ü ü d e d.) Olge head, palun mitte liig palju küsimisi ette panna, kõigi küsimiste peale ei suuda korruga wastata, aga see küsimus, mis härra Annusson ette tõi, „mitte usuliselt kaswatada“, see on tähtis küsimus. Mu härrad, lubage omale meelde tuletada: teadus on suuri edusamme teinud, kuid ükski teadusewormel ei suuda wiia meid absoluutsele tõele. Tõesti, kes teadust on uurinud ja mitte ainult pealiskaudselt räägib teaduse üle, teab väga hästi, et teaduse seadusi, wõtame näituseks loodusteaduses, ühtelugu parandatakse... (J. Piiskar (is.): Kas usku ei parandata? Mis siis Luther tegi?) Härra Piiskar, kui aega on, siis wastan, aga praegu palun meie tööd mitte segada. Kui Teile esiteks meelde tuletan, kas ei ole nii, et Kopernikuse maailma süsteem oli ainuõige ja ei olnud inimest, kes oleks selle wastu waielnud? Aga mis näeme meie nüüd? Kõigeuueamal ajal on geniaalne isik üles astunud ja teatud piirini Kopernikuse süsteemi ümber lükanud. Neid üllatusi wõib ka tulewikus tulla. (W a h e l-

h ü ü e.) Härra Annusson ütles, et see olla niisugune asi, millest minul ainuigi ei wõi olla. See on pealiskaudselt öeldud, kuna Einsteini õpetuse järele ometi üks osa Ptolomeuse õpetusest, kuigi teisel kujul, tagasi tuleb. Teadus woolab... (W a h e l h ü ü e.) Teadus ei suuda meid iialgi wiia absoluutsele tõele.

Need, kes usuõpetuse wastased on, need armastawad ikka ütelda: pakutagu usuõpetuse asemel teadust, teadus annab meile kõik. Aga teadus ei ole kuidagi wiisi niikaugele jõudnud, et ta absoluutset tõtt meile wõiks anda. Teadus opereerib kõigekõrgematei tippudel oletustega. Ja mis on oletus? Oletus on umbkaudne arwamine. Ja tihtipeale käib üks arwamine teise wastu. Ja kui meie teadust weel arwesse wõtame wäikese lapse jaoks, et ütleme: Laps, sa pead käima teaduse järele, kuidas tema siis seda teeb? Lapsele wõib hügieenat ära seletada, kuid see ei ole weel teadus, waid need on alama astme reeglid selle kohta, kuidas terwist hoida. Inimene wõib ju, näituseks, alkoholi mõjust väga palju teada, wõib teada, et ta halb on, kuid siiski armastab ta ometi alkoholi tarwitada. Wõtame, näituseks, meie arstid, kes kõige paremini teawad, missugust kahju alkohol toob, aga ometi ei ole karskusliikumine arstide seas suuremal määral pinda leidnud.

Öeldakse, et kaswatus ei pea olema usuline. Miks ta ei wõi siis usuline olla? Kus on see inimene, kes wõiks öelda julgesti, et tema millegi ega kellegi sisse ei usu? Ükski ei suuda seda ütelda, sest inimese olemine on piiratud, ta ei tea oma tulewikkugi, see seisab tumedalt ta ees. Miks lähewad paljud hiromantide juurde, et enesele tulewikku ette lasta kuulutada? See elu, milles meie elame, on nii rikas, ulatab nii kaugele, et meie ei jõua tema seletuses mitte lõpule, ja väga palju punkte jääb seletamata. Siis astub esile oletus, esineb usk. Usk seisab selles, et usklik inimene usub kõlblise maailmakorra sisse, mis on loodud Jumala poolt. Mis näitab siin wastuwõtmatu olewat lapse kohta? Laps usub, et Jumal on olemas, kes on teatud maailma loonud. Ka teadusmeeste töödes on küllalt ja küllalt peatükka, kus Jumalast ehk jumalusest räägitakse. Ja need teadusmehed ei häbene mitte sellest rääkida. Kuidas siis meie, kes meie wäiksemad mehed oleme, ütleme, et sellest ei maksa mitte rääkida? (A. Weiler (töer.): Ärge asjata

kõnelege, ärge koguge waenlasi, rahwaerakond saab ka wiimaks Teie wastaseks.)

Juhataja **K. Wirma**: (kõlilitab.) Rkl. Weiler, ma kutsun Teid korrale! Palun mitte koha pealt kõneleda.

L. Raudkepp (kristl.): On arwamine olemas, et moraaliõpetus suudab seda anda, mida usuõpetus meile peaks andma. Seda on katsutud teha, aga need katsed ei ole hästi õnnestanud, sest ka moraaliõpetus ei saa usuõpetusest mööda minna juba sellepärast, et Kristus on vähemalt niisama suur isik kui Konfuutsius, Buddha ja Zarathustra. ja iga haritud inimene, kes vähegi tahab tuttaw olla moraalsete ja usuliste waadetega, peab tundma Konfuutsiust, Buddhat ja Zarathustrat ja muidugi siis ka Kristust. Ma just iseäranis rõhutan seda, et iga haritud inimene peab seda tundma, sest kui palju on haritud inimesi, kes peawad õppima ja uurima inimese ihu anatoomiat, loodusteadust, matemaatikat ja palju muid asju, kuid ilmawaate küsimustes on nad saamatud. Ma nimetaksin ühe näituse: mul ei ole praktilises elus kunagi juhust olnud ära kasutada oma teadmisi trigonomeetrias wõi algebras... (Wahelhüüed: Kuidas Teie siis Einsteinitunnete?)... kuna need küsimused, mis moraali ja usuõpetusega ühenduses, on ühtelugu ette tulnud. Minu härrad, Teie ei ole siin kunagi rääkinud logarütmidest ega algebrast, aga usuõpetus on sada korda siin kõne all olnud. Tähendab, ta on põnew küsimus, mille üle peame selgusele jõudma. See on kerge, et meie üht asja lihtsalt eitame, kuid usku, millel nii sündmusrikas minewik on, ei saa meie mitte kerge käeliigutusega eitada. Ja kuigi teie teda eitada tahaksite, siis, minu härrad, mõtelge rahwa peale! Rahwas esineb selle nõudmisega, ehk pehmemalt öeldud, — soowiga, et meie algkoolis olgu usuõpetus. Kas peame tõesti asuma sellele seisukohale, nagu Wenemaal oli, kus öeldi, et rahwale ei ole seda tarwis, rahwale ei ole haridust tarwis, rahwas jäägu pimedusse. Kuhu sa, mats, lähed? Ka seda seisukohta on juba siin, Riigikogus, näidatud ja Eesti rahwa suur osa pidi kaunis kaua ootama, enne kui asi arutamisele wõeti. Nüüd on ometi tema arutamisele wõetud ja ma wõin konstateerida rõõmsa meelega, et Riigikogu on oma au päästnud ja on oma enamuse otsusega siin au-

mehelikult talitanud. Wõib olla, mul ehk oleks ka teised waated usuõpetuse korraldamise kohta, aga siin tuleb arwesse wõtta tingimata rahwa soowi. Ma awaldan siin weel kord oma rahulolemist, et praegune Riigikogu on jäänud oma ülesande kõrgusele ja on ummikust wälja pääsenud. Teie, austatud sotsiaaldemokraadid, Teie nimes seisab teisel kohal demokraat; olge siis tõesti demokraatlikud ja teie näete, et see kuristik, mis meie ja teie wahel, ei olegi nii suur. (Wahelhüüed sotsiaaldemokraatide poolt.) Jah, wäljamaa sotsiaaldemokraadid on teist ehk natukene ette jõudnud. Üldse ma pean ütleva, et meie Eesti sõrgib nii mõneski asjas teiste sabas. Wäljamaal hakatakse juba rohkem rõhku panema hingeliste momentide peale ja ei pühendata mitte kõik tähelepanu ainult majanduslikele küsimustele. Ka sotsiaaldemokraatlikes ringkonnas on mehi, kes wabamalt mõtlewad.

Teie istute roheliste laudade taga ja wähe on teie hulgas neid, kes otse koolis tööd teewad. Kui meie koolis ringi waatame, siis teadke, et seal sotsiaaldemokraatide kui ka teiste mitte usuõpetuse poolehoidjate lapsed usuõpetust õpiwad, ja see olgu teile üheks märguandmiseks. Mis puutub sellesse, et usuõpetuses wigu on, siis ei eita ma seda mitte, kuid ma pean ütleva, et mind näituseks, huwitab wäga matemaatika õpetamine algkooli piirkonnas ja ma leian, et ka praegugi weel kestab see mehaniseeritud õpetamiswiis edasi kaunis suures osas ja meil oleks palju tööd enne, kui sellest mehanismist ning mehaniseeritud wiisist wälja pääseme. Ehk wõtame näituseks Eesti keele. Küsige ühegi Eesti keele õpetaja käest, kas on meil juba olemas ükski grammatika meie algkoolides, mis wastaks metoodilistele nõuetele. Kõik raamatud on niisama kuiwad, nagu hall tööpäew ja nagu mõnikord asjaajamine Riigikogu koosolekul. Ei suudeta lapsi metoodiliselt soendada, et nad õppimise wastu huwi tunneksid. Enneaegne oleks nüüd tulla etteheiteid usuõpetuse kohta tegema. Ma ei näe mitte, et usuõpetus kuidagi wiisi suudaks inimest halwaks kaswatada. Wõtame ühe näituse: Misugused riigid seisawad kõige kõrgemal kultuuriliselt? Igatahes need riigid, kus ei ole usuõpetus tagakiusamise all, waid kus tema tähelepanuwäärilisele kohale on asetatud. Mis annab ta teile siis halba? Mu härrad, mis on nüüd alandawat wõi

rikkuwat Kristuse õpetuses? Kas see on halb, kui kästakse inimesi üksteist armastada? Selle waimu mõttes ütleksin ka teile, mu härrad seal pahemal pool, et mina ei salga seda mitte, et sotsiaaldemokraatidel on põhimõtteid olemas, millega ka mina wõiksin ühineda, kuid millega mina mitte ühineda ei saa, on see, et sotsiaaldemokraadid liiga palju rõhku panevad 1) majanduslise elu peale, 2) on neil partei surwe. Kui minule antakse üks kawa kätte ja mina ei tohi selle üle mitte nii mõtelda, kuidas mina tahan, waid ma olen täiesti wangistatud, siis pean ütleva, et inimene, kes kultuuris on edenenud, ei suuda seda mitte välja kannatada, et ta pimedast peast selle järele talitaks, mis eeskawa temale ette kirjutab, ilma, et ta ise sellega päri oleks. Kui sotsiaaldemokraadid mitte niipalju ei rõhutaks klassidewahelist wihawaenu ja klassiwõitlust, siis annaksime teile põhimõtte, mis kõrgem on ja see on armastuse põhimõte, nõnda nagu seda usuõpetus õpetab. Et see põhimõte nii wähe on teostamist leidnud, näitab, kui saamatu meie inimkond weel on oma arwamises ja edus. Niisuguse pikaldase ja saamatu edu sisse ma ei usu ja arwan, et inimeses, kes nüüd tõesti edasi püüab, tekib wiimati protest niisuguse inimkonna saamatuse wastu ja ta otsib otsemeelset pääseteed, kuidas sellest välja saada. (J. Annusson (tõer.): Kes Teie wigase eelnõu kirjutas?) Mis nüüd puutub sellesse wigasesse eelnõusse, siis pean ütleva, et seda on kirjutanud teie põhiseadused, sest seal on näituseks ka öeldud: kui 25.000 annawad nõudmise sisse jne., — nüüd wõiksite teie sellest ka ühe konksu teha, sest nõudmises ei ole mitte 25.000 allkirja, nagu põhiseaduses öeldud, waid on rohkem. Mis nüüd sellesse ütelusesse puutub, et see seaduseelnõu ei olewat põhiseadusega kooskõlas, siis pean ütleva, et meie seadused kõik on nõrgal jalal. Eriti sotsiaaldemokraatidele tahaksin seda põhiseaduse mittetäitmist ette heita, sest kui ma ei eksi, on härra Rei see, kes Prantsuse leegioni aumärgi wastu wõttis, kuna põhiseaduses öeldud on, et Eesti wabariigi kodanik mingisugust aumärki wastu ei wõta ja ometi on ta wastu wõetud ja Riigikogu on selle üle waikinud. Et meie nüüd lähemalt asja kohta räägime, siis ütlen weel, et moraal ei wõi olla ilma ideaalita. Klassiliseks näituseks tooksin ma teile ette Hiina, kelle moraal tema õpetaja Konfuutsiuse poolt mitte

usuliselt orienteeritud pole olnud. Tema tahtis oma kodaniku-kõlblust läbi wiia ja wiis oma rahwa tagasi, nii konserwatiivne oli tema. Hiina on sellesse olekusse tardunud ja alles wiimasel ajal on ristiusk teda äratanud. (J. Piiskar (is.): Rääkige ka inkwisiitsioonist!) Mis inkwisiitsiooni puutub, siis aimas kirik sellega järele riigiwalitsust, kes on sundinud nõudnud ja läbi wiinud, et tema arwamisi austataks ja et talle mitte wastu ei pandaks. Kui teie wõtate lõpuresultaadi, siis jõuame sinna, et kirik ei pea enam mingisuguseid sõdasid, aga riigid sõdiwad. On riik nüüd edasi läinud? Mis sellesse puutub, et kirikus ebanähtusi ilmsiks tulnud, siis mõistan ma neid hukka, ja loodan, et need nähtused kaowad. Härra Piiskar nimetas ühes kõnes siin üht kristlikku usuõpetajat, kes lubamata wiisil ennast koolis üles pidanud. Ma mõistan tema tegewuse hukka ja loodan, et kui mitte endine haridusminister, siis praegune ta ametist tagandab. (J. Piiskar (is.): Sel mehel on kõwad juured! Wahelhüüe pahemalt poolt: See on teie mees!) Ärge kartke, härrad pahempoolsed, nagu teid nimetatakse, kus õigus peab wõidule pääsma, seal hääletame meie poolt. Meie ei arwa, et tingimata peab kristlasi kaitse alla wõtma, isegi siis, kui nende teod hukkamõistmist wäärt. Wigu on igalpool. Isegi Riigikogus täna toonitati, et seadused on halwasti wormuleeritud ja et nendest kusagilt õiget otsa kätte ei saa, et nad nii kui kauges udus seisawad.

Mis kristlikku moraali puutub, siis pean ütleva, et asjalikult õpetades, — nagu seda isiklikult olen teinud, — ma mitte leidnud ei ole, et lastel peaks olema wastutung kristlikule moraalile. Lapsed ei ole weel mitte nii skeptilised, lapsed ei waata elu peale weel nii eitawalt, nagu wanemad seda teewad. Wanemad käsiwad: sa ei tohi kuulata usuõpetust, — laps peab seda täitma. Mida siis kristlik moraal õieti õpetab? Seal õpetatakse seda, et on Jumal, wõi jumalus, kuidas teie teda nimetate, õpetatakse, et tema on ilmakorra loonud ja inimesel ei tohi mitte ükskõik olla, kuidas ta ilmas elab. Ta ei tohi elada ilma kindlate põhimõteteta, tal peab oma kindel ilmawaade olema. Ka teil, härrad pahempoolsed, on ideaalid, on põhimõtted, teie ideaaliks on tööliste olukorda parandada ja teie ideaal ei käi selles asjas sugugi kristliku moraali wastu.

Ka usuõpetuse tundides ei wõi meie muud rääkida, kui et meie paremuse poole peame püüdma, et meie sinnapoole peame püüdma, et meie kaaskodanikud kõik rahuldatud oleksid. Just sellepärast esitasimegi meie rahwaalgatuse seaduse, et ühe osa kodanikkude nõudeid rahuldada, sest meie arwates läheneb riigi ideaalile see riik, kus rahulolemata kodanikka õige wälke protsent. Meie ettepanek on see, et usuõpetus wõetagu algkooli õpeka wasse üles ja kui mõned arwawad, et see riigilt wäljaminekuid nõuab, siis on teil wõimalus seadusandliselt seda korraldada, et mitte riik kulusid ei kannaks, waid maakonnad, (Naer.) ja mõned maakonna esituskogud on ju siinamaale usuõpetuse tasu wabatahtlikult maksnud.

Juhataja K. Wirma: (Kõliskatab.) Ma palun rahu.

L. Raudkepp (kristl.): Siis ei tuleks wäljaminekud mitte riigikassast. Siin ei ole midagi naerda, sest ka senni on algkoolide kulud ja õpetajate palgad omawalitsus kannud, ainult ühe osa maksab riik. Ma ei leia, et siin mingisugune asjaolu oleks, mis naeru wõiks wälja kutsuda. Andke igäihele oma osa. Kui suur osa rahwast soowib, siis peab tema nõuetele wastu tuldama. Küsimus seisab weel selles, kuidas usuõpetuse andmist korraldada? Ma ütlen, et kui riik siin mitte kontroleeriwalt kaasa ei korralda, siis wõiwad nähtused esile tulla, et just need kristlikud-usklikud, kellel mitte õige arusaamine asjast ei ole, et just need hakkawad agitatsiooni teema selleks, et kaswaks waenuline wõõr riigi wastu. Nad panewad riigi poolt wäljaantud teatawad seadused „kurja maailma“ arwele, tembeldawad neid kuradi seadusteks. Meie tahame ju ometi oma rahwast edasi wiia. See on ainult siis wõimalik, kui õiges mõttes usuõpetust antakse ja teie hool, lugupeetud Riigikogu liikmed, teie püha kohus on rahwast kultuuriliselt edasi wiia, tema silmi walgustada ja selgitada. Ükski õige kristlik õpetaja ei ütlen, et usk on kultuuri ja edu wastu, see on ainult ühekülgne seletus ja seda metoodiliselt õpetama hakata on kahjulik, see on arusaadaw. Meie püha kohus on rahwast nende kahjude eest hoida. Wabariik on meile antud selleks, et meie rahwas mitte üksi majandusliselt, waid ka waimliselt kõrgele areneda wõiks ja sellepärast toonitan: wõetagu see seadus wastu ja teie näete, et meie

Eesti rahwas, kes oma loomu poolst tõsine, wäga sügawalt suudab süweneda waimu ja hinge wäärtustesse, ja omas arenduses tõesti igakülgset edasi minna, sest kuidas wõiksite teie lapse kohta öelda, et temas tohib kõike arendada, tema ihu, tema teadmisi, tema waimu ja tema esteetilist tunnet ja ütlete ometi seal, kus usutunne peale hakkab, seal tõmmame kriipsu läbi, sellest ei tohi laps midagi teada. (Wahelhüüe: Kus on keelatud, Teie tahate raha saada.) Siin nimetati, et meie tahame raha saada. Lubage wastata. On juhtumisi küllalt olemas, kus kodanikud üldiseks kasuks raha annawad, ilma, et nad sest otsekohest kasu saaksid. Siin on üks teine külg. Selle külje peale mina ka juba tähendasin, et usuõpetuse andmise wiis metoodiliselt uuemal ajal on tingimata edenenud, riigi keskasutusel peab wõimalus olema usuõpetust metoodiliselt nii korraldada, et ta pedagoogiliselt kõlbaks kooli, et mitte usuõpetust kuskil, nõnda ütelda, nurgas õpetada ei tuleks. Usuõpetajateks peawad olema isikud, kellel sellekohane haridus on, et ei õpetaks mitte isikud, kes selles mõttes täiesti saamatud on. Meil on tarwis isikuid, kes seda tõesti suudaksid teha. Et meie selleks raha tahame saada, siis ei tarwita meie seda mitte millegi muu peale, kui ainult usuõpetuse peale ja see summa ei ole kuigi suur, wõib olla ainult mõni miljon aastas. (Wahelhüüepahemalt poolt: Rääkigesellestka, missugust usku teie õpetate.) Seal pandi küsimine ette, et rääkigu mina sellest, missugust usku mina õpetan. Kõige kõrgemat ja kõige ideaalsemat. (Naer.) Mu härrad, teie naer ei mõju, sest kergelt naerda wõib igäüks selle üle. Ma ei tea, kui palju teie hulgas kooliõpetajaid on, härra Piiskar'i ma tunnen, ja wõin teile ütelda, et rsu õpetamine pole ühtegi nii igaw töö. Need on kõige armsamad tunnid ja kõige ilusam töö. Ärge otsustage laste üle eneste järele. Teie olete tagakiusamiste all olnud ja elu kohta niisuguse waate omandanud, et see kõik ei kõlba, lapsed seda ei ole, laps waatab elu peale ideaalselt ja elurõõmsalt. Tahame meie lapsi nii kaswatada, et nad hingeliselt terwed inimesed oleksid ja rõõmu tunneksid kõigest oma elust, siis ei pea keegi tulema ja ütleva, et see osa peab kõrwale jääma, see on alawäärtusline. Et aeg hiline on, siis ei jõua ega suuda mina kõike ära ütelda ja sellepärast oleks minu ettepanek

olema, et Riigikogu selle seaduseelnõu vastu võtaks ja et temale siis selle järele seaduslik käik antagu, et ära jäetagu teises paragrahvis algkoolide-seaduses sõnad „ilma usuõpetuseta“, nagu see juba keskkooli-seaduses on. Ja § 35 nende ainete hulka, mida üles loetakse, võtta „usuõpetus“ ja juurde lisada märkus „usuõpetus on õpetajaile ja õpilastele wabatahtlik õpeaine“. Et siin nimetati, et sellel seadusel ei ole pealkirja, teen ettepaneku, et Riigikogu võtaks järgmise pealkirja vastu — „algkoolide-seaduse muutmise seadus“, millele järgneks nüüsgune tekst: Riigi põhiseaduse § 31 põhjal rahwaalgatamise korras algkooli-seadus, wastuwõetud Asutawa Kogu poolt 7. mail 1920 aastal, muudetakse järgmiselt: ja siis tulewad need üksikud punktid, mida ma siin juba nimetasin.

Juhataja **K. Wirma**: Korra kohta on sõna rkl. Weiler'il.

A. Weiler (töer.): Lugupeetud Riigikogu liikmed. Meie oleme kuulnud kaunis eeskujulikku usuõpetuse tundi, mis algas Einsteiniga ja lõppes Zulu kahwritega, algas esteetikaga ja lõppes kosmeetikaga. Ja mis ma näen? Ma näen, et pahemal tiival jätkub kannatust, paremal pool on pingid üsna hõredad. Ma näen, et isegi härra Saul on lahkunud ja ma ei usu, et Saulusest alati Paulus saab, seda kõike ära kuulates. Aeg oleks tõsiselt asja juurde asuda, sest see küsimus on meil igal ühel selge. Sel põhjal teen ma ettepaneku läbirääkimisi täielikult lõpetada.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Weiler'i poolt on ettepanek tehtud läbirääkimisi lõpetada. Kodukorra § 35 põhjal on mul õigus enne ettepaneku hääletamist kõrwalruumidesse kõlistada, et kõik oleks koos. Ma palun sekretäri ära lugeda, kui palju liikmeid koos on. (Loetakse kvoorumi.) Koos on 76 Riigikogu liiget. Palun neid, kes rkl. Weiler'i ettepaneku poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse. Sekretär loeb hääli.) Riigikogu liikmetest oli koos 76. Ettepanekut on toetanud 34, sellega oleks ettepanek tagasi lükatud, sest kodukorra § 72 järele loetakse ettepanek tagasilükatuks kui $\frac{1}{3}$ koosolijatest selle vastu on. (Hüüded: Wastu ei ole ju keegi.) Siis palun neid, kes selle ettepaneku vastu on, kätt tõsta. (Hääletatakse vastu.) Ettepanek

on nähtawa enamusega vastu võetud. Selle sama § 72 põhjal ei saa kitsendada rühmade esitajate sõnaõigust. Rühma esitajana on sõna palunud rkl. Johanson.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina ei võta sõna mitte selleks, et waielda kommunistide esitaja Kägu järeltulija härra Raudkepp'iga. Härra Raudkepp segab ära kiriklust ja Kristuse õpetust ühes usutundega. Need on ikkagi kaks iseasja. Kui nüüd härra Raudkepp siin kantslis Kristusest rääkis, siis tuletas ta meelde seda, mis ta harilikult kirikus rääkis. Ta tuletas ka meelde selle juures sotsiaaldemokraate ja pööras sotsiaaldemokraatlike partei poole, kutsudes üles hindama nende püüdeid, hindama waimuelu, mis tõuke saaks usuõpetuse läbi koolides, nende arwates. Kuid kõike kuulates jäi siiski tunne, et siin mitte ei ole tõsidusega tegemist, et need ei waata küsimust tõsiselt, kes seisawad selle usuõpetuse-wõitluse selja taga. See kõik tunnistab, et siin on ainult poliitilise wõttega tegemist: Riigikogus on 47 esitajat, kes kuuluvad parempoolsete hulka. See tähendab, peaaegu pool kõigist Riigikogu liigetest. Ja kui teie ära loete neid usuõpetuse kaitsjaid, kes nüüd rahwahääletamisega esinewad, siis on neid waevalt 20. Kus on siis need 27? Kui teil tõsine mõte ja tahtmine on nüüd usuõpetust kooli wiia, miks siis puudute nii suurel arwul? Teie tahate küll teda kooli wiia, kuid teie tahate ka sellega poliitikat teha. See on teie püüe. Härra Raudkepp ütleb, et usuõpetajal ei ole mitte tähtsusetat, kuidas siin maailmas elatakse, ja tema lisab ka juurde, et ta ei waidle mitte tööliste olukorra parandamise vastu. Kuidas on see aga tegelikus elus wälja kujunenud? Ärgem hakakem näitusi kaugelt otsima, waid waadake, mis tegi kristlaste esitaja täna töökaitse komisjoni koosolekul, kus arutusel oli haiguskinnitamise seaduse põhjal arstiabi korraldamise küsimus ka alaealistele lastele kunni 17 eluaastani. Ta pani ette seda määra vähendada kunni 14 aastani, see tähendab — lastele üle 14 aasta ei tuleks haigekassa poolt mitte arstiabi korraldada. Tuletame teisi näitusi siin meelde: weneaegsete pensioniseaduste arutamise puhul õeldi kristlaste suu läbi, et nendel pensionäridel ei ole mingisugust kõlblist õigust selle toetusraha järele. Kus on siin kristlik waim? Kus on see kristlik Sa-

maaria waim, millest räägitakse? Tule-tame meelde, missuguses seisukorras on need asutused, mis kristlaste järelwalwe alla kuulwad. Seal on asutus Murastes, kus sõna on ütelda kristlaste juhil härra Bauer'il. Aga kui meie seal käisime, siis oli väljas 0 kraadi külma ja sees, kus alaealised lapsed magasid, oli 7 kraadi sooja. See oli kristlaste asutus ja selle peale annab Riigikogu miljonid välja ja sellel asutusel on oma turbaraba. See on see kristlik armastus. Jah, meie seisuko-had (Kära paremal pool, Juha-taja palub rahu.) lähewad lahku, sest meie paneme rohkem rõhku majan-duselu peale, kuid kristlased ütlewad, et mida raskem see elu siin ilmas on, seda kergem on taewa saada. Sellepärast on meil ka teada, missugune rahwaelu on agulites, meie teame, kuidas seal rahwa waim närbub, kuidas seal rahwa hing kokku pitsitatakse waesuse ja puudu-sega. Teie, kristlased, seda ei näe. Teie tulate siia ja räägite Kristusest ja armas-tusest, aga teie teate väga hästi, et on kirjutatud niisuguste kristlaste kohta, et need on kui kelluke, mis heliseb ja raud, mis kumiseb. Mis teeks siin Kristus teiega? Ta wõtaks piitsa ja ajaks teid templist välja kui rahawahetajaid ehk teie pooksite Kristuse uuesti risti.

Juhataja K. Wirma: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Raudkepp'il.

L. Raudkepp (kristl.): Arwate, et mina hakkan siin müristama. Ma seda ei tee, waid ütlen ainult ühte asja: nii ker-gesti kui härra Weiler selle asja peale waatab, tuleb siia, kordab mõned sõnad ja moonutab neid, nii kergelt ei wõi asja peale waadata.

Juhataja K. Wirma: Palun fak-tilise märkuse juurde tulla.

L. Raudkepp (kristl.): Ma muu-daksin selle ettepaneku, mis ma tegin, ma jätaksin ära sõnad „Riigikogu poolt 19. detsembril 1922 a. wastuwõetud“ ja algada seda nii: „Algkooli-seadus, wastu wõetud Riigikogu poolt 7. mail 1920 a. muudetakse järgmiselt.“

Juhataja K. Wirma: Rkl. Raud-kepp'i poolt on esitatud redaktsiooniline parandus sellele esitusele, mis Riigikogu juhatusel poolt on rahwaalgatuse korras Riigikogule kätte antud. Kõige pealt tu-leks hääletamisele redaktsiooniline paran-dus, mis rkl. Raudkepp'i poolt on ette

pandud, nimelt seaduseelnõu teksti algus oleks: „Algkoolide-seadus, wastu wõetud Asutawa Kogu poolt 7. mail 1920 a. muudetakse järgmiselt“ ja siis järgneb ilma paranduseta see tekst, mis Riigikogu liigetele kätte antud. (Hääleta-takse.) Paranduse poolt on 28 häält ja wastu 34, seega tagasi lüka-tud.

Nüüd tuleks hääletamisele esitise sisu, mis Riigikogu juhatusel poolt on Riigikogu liigetele kätte antud.

Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Wain'il.

J. Wain (sd.): Lugupeetud rahwa-saadikud! Härra Raudkepp, kes seda seaduseelnõu siin kaitses, toonitas mitu korda, et siin saamatusega väga palju tegemist on. Asi ongi lõbusaks saanud. Saamatuse tundemärkidega tõsine saa-matuse produkt on hääletamisel ja tarwi-taks väga põhjalikku parandamist. Kuid kas tohib rahwa poolt ettepannud eelnõu parandamisele wõtta? Tulewikus wõi-dakse teisi eelnõusid ja ilma saamatuse tundemärkideta ette panna, ja Riigikogu saamata enamusega ära wusserdatud saada. Sellepärast asus põhiseaduse komisjon Asutawa Kogu ajal seisuko-hale, et Riigikogu ei tohi rahwatahtmist muutma hakata, waid ta peab eelnõu nii hääletamisele panema, kuidas tema rahwa poolt esitati. Sellepärast ei saa mingisuguseid parandusi sisulikult wõtta, waid peab põhiseaduse järele talitama — neid üldse hääletamisele mitte wõtma. Hääletatakse aga täna siiski parandusi, siis ei peaks Riigikogu seda pretседен-dina wõtma. Teie, usuõpetuse kaitsjad, peaksite niipalju rahwatahtmist austama, et rahwa soowid läheksid täitmisele nii, nagu nad esitati.

Juhataja K. Wirma: Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Hansen'il.

A. Hansen (wäljasp. rhm.): Käes-olew ettepanek on esitatud põhjendusega, et moraali langemisest päästa. Ettepanijad näewad moraali päästmise abinõuna usuõpetuse koolidesse sissewõtmist. Meie oleme aga selle seisukoha wastu ja ei saa mitte sellega nõus olla, et moraali ja kõlb-luse langemine on selle tõttu sündinud, et usuõpetus koolist puudub. Tuletan siin kohas meelde, et usuõpetus on koolides 3 aastat puudunud. Kuid aastasadade kestwusel on igasuguste abinõudega ini-mestele usuõpetust peale sunnitud. Kui

kõlblus ja moraal siiski langenud on, siis on ta seda teistsugustel põhjustel. Põhjus on see, et suured laiad rahwahulgad on majandusliste tingimiste all äärmiselt wiletsasse seisukorda asetatud. Just need on põhjused, miks moraal ja kõlblus langewad. Majandusliste huwide pärast on suured sõjad olnud, mille järelusel majandusline lagunemine maad wõtnud, millele paratamatult järgnewad ka moraal ja kõlbluse langemine. Kapitalistiline ühiskond ja majapidamine on niisuguse langemise elule kutsunud ja saawad ka edaspidi morali ja kõlbluse langetajateks olema. Need kõlbluse rüütliid ja apostlid, kes oma ettepanekuga esinewad, on olnud kapitalistilise süsteemi toetajad, on olnud sõdade ja tapmistega toetajad ja on katsunud ainult neid inimesi kaswatada, kes üksteist tapma lähewad. Usk ja kirik on olnud abinõuks walitsewate klasside käes, et omale sõnakuulelikka orje kaswatada. Ilma et siin pikemalt peatada, arwan, et töölisteklassil on alati selge olnud, mis usk ja kirik tähendawad, ja tema saab ka edaspidi selle wastu wõitlema, mida kodanlus ja kõige pealt pastorite kiht oma mõisade ja oma majandusliste huwide kasuks ära kasutama saab ja sellepärast hääletame meie selle ettepaneku wastu.

Juhataja **K. Wirma**: Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Tõnisson'il.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Need, kes selle ettepaneku rahwaalgatamise korras liikuma on pannud, on kahtlemata väga puudulikult oma ülesannet täitnud. Nad on sellele algatusele nii puuduliku kuju annud, et seda siin päris õigusega wõib arwustada. Rahwaerakonna rühma esitaja on siin juba näidanud, kuidas meil asjata oleks siin lause puudusi maha salata. Ta on aga teiselt poolt näidanud, et meil põhjust ei ole wormiliste puuduste pärast seda rahwaalgatuse korras ettepannud eelnõu tagasi lükata. Meie oleme selles arwamises, et siin on küsimuse all tõesti suur ideeline ja kultuuriline küsimus. Meie lahutame täielikult usuõpetuse asjus kirikut ja usku. Meie oleme selle poolt, et usku ja usuõpetust kellegile peale ei surutaks. Selle põhimõtte eest oleme kaua aega olnud ja jääme edasi sellele seisukohale, aga meie ei saa mitte selle poolt olla, et need kaaskodanikud, kes tahawad oma lastele usuõpetust

anda, seatakse raskesse seisukorda. Usuõpetus ei ole mitte ainult aine, mis kuidagi wiisi põlguswääriline ei wõiks olla, waid ta on rahwa kaswatusele ja kõlblusele väga tähtis aine. Ja sellepärast arwame meie, et riigil tõesti kohus on wõimaldada nendele, kes tahawad seda õpetust saada, selle nõude rahuldamist, ilma et neil erakordseid raskusi kanda oleks. Meie waatame selle peale, et usuõpetuse andmine peab kaswatuslistele nõuetele wastama. Meie teame aga, et kui usuõpetuse andmine kirikute ja üksikute isikute kätte antakse, siis wõidakse tõesti see aine niisugusele alusele seada, nagu see mitte ei wastaks tõsistele kaswatusnõuetele ja riigi huwidele. Kui aga usuõpetus on riigi walwe all, siis need 25.—30.000.000, mis selle peale wälja tuleks anda, tasuks ennast mitmekordselt. Sellepärast hääletab rahwaerakonna rühm kõigi nende wigade peale waatamata, mis sellel eelnõul on, sisulikult tema wastuwõtmise poolt.

A. Jürman (põl.): Põllumeeste rühma nimel teatan, et põllumeeste rühm saab selle ettepanud seaduse poolt hääletama, waatamata selle peale, et tal puudused on, sest meie oleme sisuliselt algusest peale selle poolt olnud ja saame ka nüüd selle poolt olema.

Juhataja **K. Wirma**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Mul on raske otsustada. (Hääletatakse. Loetakse hääli.) See esitis on saanud 29 häält poolt ja 39 wastu, sellega tagasi lükatud.

Sellega on käesolew päewakorrapunkt läbi. Korra kohta on sõna Riigikogu abiesimehel Kerem'il.

3. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra määramine. Abiesimees **A. Kerem**: Loodetawasti jõuab Riigikogu täna kõik päewakorra korras olewad seaduseelnõud läbi arutada ja wõib siis waheaja kuulutada.

Eelmisel koosolekul said Riigikohtu liikmed walitud, kuid selle juures ei walitud Riigikogu mitte eriti Riigikohtu esimeest. Riigikohtu seadus näeb aga ette, kuidas Riigikohtu esimehe abi wõib Riigikohtu täiskogu poolt walitud saada, kuid Riigikohtu esimehe walimine on Riigikogu hooleks jäetud. Et siin arusaamatus ei tekiks, et tulewa aasta algul Riigikohus mitte ilma esimeheta ei jääks, siis teeb

juhatus järgmise ettepaneku: „Käesolew päewakord kunni 2. punkti lõpuni läbi wõtta, siis waheaeg 10. minutiks kuulutada ja selle järele uus koosolek määrata, mille päewakorra esimeseks punktiks wõtta Riigikohtu esimehe walimine, teiseks punktiks praeguse päewakorra kolmas punkt ja kolmandaks punktiks — praeguse päewakorra neljas punkt.

Juhataja K. Wirma: Juhatus poolt on ettepanek tehtud peale käesolewa punkt teise läbiarutamist koosolek lõpetada ja 10 minuti pärast uus koosolek kokku kutsuda, mille päewakorda wõtta esimeseks punktiks Riigikohtu esimehe walimised, teiseks punktiks — Riigikogu istungjärgu waheaja küsimus ja kolmandaks punktiks — Wabariigi Walitsuse teadaanne Moskwa konwerentsi kohta. Ettepaneku kohta sõna ei soowita. Panen selle hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Üksikute häälte vastuolemisel on ettepanek vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

4. Riigiametnikkude ja -teenijate palgaseadus — III luge-misel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **O. Strandman** (loeb): Riigiametnikkude ja -teenijate palgaseadus.

Juhataja **K. Wirma:** (H ä ä l e t a t a k s e.)

Pealkiri on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb):

§ 1. Kõik sennimääratud riigiametnikkude ja -teenijate palgad lahutamatult ühes elukalliduslisaga muudetakse 1. jaanuarist 1923 a. järgmiselt:

- I. Riigikogu esimees, Riigiwanem . . . . . Mk. 50.000.—
- II. Ministrid, riigikontrolöör . . . . . „ 36.000.—
- III. Riigikogu asjadewalitseja, riigisekretäär, ministri abid, riigiraudteede ülem, riigikontrolööri asetäitja . . . . . „ 28.800.—
- IV. Riigikassa juhataja, otkoheste maksude peawalitsuse juhataja, aktsiisi peawalitsuse juhataja, tolli peawalitsuse juhataja, tööstusosakonna juhataja, maa-korralduse peawalit-

suse juhataja, metsade peawalitsuse juhataja, posti-telegraafi-telefoni peawalitsuse ülem, meriasjanduse peawalitsuse juhataja, riigiraudteede ülema abid, haridusministeeriumi teaduse- ja kunstiosakonna juhataja, kooliosakonna juhataja, riigi kesk-arhiiwi juhataja, wangimajade peawalitsuse ülem, politsei peawalitsuse ülem, kriminaalpolitsei peawalitsuse ülem, omawalitsusosakonna juhataja, administratiivosakonna juhataja, wälisministeeriumi osakondade ja informatsiooni büroo juhatajad, terwishoiu peawalitsuse juhataja, töökaitse-osakonna juhataja, kontrollnõukogu liikmed . . . . . „ 25.200.—

- V. Riigikassa juhataja abid, Tallinna tolliwalitsuse ülem, kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandusosakonna juhataja ja tööstusosakonna juhataja abid, teedeministeeriumi peainspektor ja tehnika osakonna juhataja, raudtee, weo- liikumise ja tee-ehitusosakonna ülemad, posti-telegraafi-telefoni peawalitsuse ülema abid, maanteede walitsuse ülem, ehituspeawalitsuse juhataja, haridusnõunikud, kaitsepolitsei peawalitsuse ülem, hoolekande osakonna juhataja, loomaterwishoiu peawalitsuse juhataja, riigikontrolli peakontrolööri abid, maamõõdu ja hindamise walitsuse juhataja, riigi statistika keskbüroo juhataja, riigikontrolli keskraamatupidamise osakonna juhataja . . . . . „ 21.600.—

VI. Meriasjanduse peawalitsuse juhataja abi, riigiarhiivi juhataja, riigi raudteede arwe- ja varustusosakonna juhatajad, haridusministeeriumi majandusosakonna juhataja, välisministeeriumi büroode juhatajad	Aste	Sennine põhipalk ühes elukalliduse lisaga Mk.	Palk 1. jaanuarist 1923 a. Mk.
	1.	10.800.—	18.000.—
	2.	9.900.—	15.300.—
	3.	9.000.—	13.500.—
	4.	8.280.—	11.700.—
	4-a.	—	10.800.—
	5.	7.560.—	9.900.—
	6.	6.840.—	8.700.—
	7.	6.300.—	7.700.—
	8.	5.760.—	6.800.—
	9.	5.310.—	6.200.—
	10.	4.860.—	5.800.—
	11.	4.500.—	5.500.—
	12.	4.140.—	5.300.—
	13.	3.870.—	5.000.—
	14.	3.600.—	4.800.—
	15.	3.420.—	4.600.—
	16.	3.240.—	4.500.—
	16-a.	3.060.—	4.000.—
	16-b.	2.880.—	3.700.—
	16-c.	2.610.—	3.400.—
	16-d.	2.340.—	3.200.—
	16-e.	1.980.—	3.000.—
	16-h.	810.—2.880.—	810.—2.880.—
	16-i.	250.—	250.—
Mk. 19.500.—			
Kohtunikud:			
1. Riigikohtu esimees		Mk. 36.000.—	
2. Riigikohtu abiesimees, osakonna esimehed, kohtupalati wanem esimees		„ 34.200.—	
3. Riigikohtu liikmed ja prokuröör, kohtupalati prokuröör		„ 32.400.—	
4. Kohtupalati osakonna esimees		„ 30.600.—	
5. Kohtuministeeriumi kodifikatsiooni osakonna juhataja, rahukogu esimehed		„ 28.800.—	
6. Riigikohtu abiprokuröör		„ 27.000.—	
7. Kohtupalati liikmed		„ 25.200.—	
8. Rahukogu abiesimehed ja prokuröör		„ 23.400.—	
9. Kohtupalati abiprokuröör ja ekspertiis kabinet juhataja		„ 21.600.—	
10. Rahukogu alalised liikmed, kohtuministeeriumi kodifikatsiooni osakonna liikmed		„ 19.800.—	
11. Kohtupalati ekspertiis kabinet juhataja abi, rahukogude abiprokuröör		„ 19.000.—	
12. Tähtsamate asjade kohtuurijad		„ 18.500.—	
13. Rahukohtunikud, kohtuurijad		„ 18.000.—	
14. Lisarahukohtunikud		„ 15.300.—	

Kõigi teiste riigiametnikkude ja teenijate palgad muudetakse järgmise võrdlewa tabeli järele.

A. Jõeäär (sd.): Ma kordan II lugemisel tehtud ettepanekut välja jätta Rooma I astmest Riigikogu esimees ja 50.000 marga asemel määrata 36.000 marka.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **O. Strandman**: Ma ei hakka wastama, sest põhjused seletasin juba II lugemisel.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Jõeäär'i poolt on ettepanek tehtud Rooma I astmest „Riigikogu esimees“ välja jätta ja siis teiseks, 50.000 marga asemele võtta 36.000. (Hääletatakse esimest ettepanekut.) Enamus on vastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. (Hääled pahemal pool: Ära lugeda!) Nõutakse hääle äralugemist. (Hääletatakse. Loetakse hääli.) See ettepanek on saanud poolt 16, vastu 39 häält, sellega tagasi lükatud.

Panen teise ettepaneku — 50.000 asemel võtta 36.000, hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamus on vastu, sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Panen nüüd § 1 muutmata kujul, nagu ta II lugemisel vastu võetud,

hääletamisele. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu, sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 2. Riigiametnikkudele ja -teenijatele maksetakse palk järgmiselt: a) § 1. määratud suuruses neile, kelle teenistuskohd on Tallinnas, Nõmme alewis, Narwas, Narwa-Jõesuus, Wasknarwas, Tartus, Walgas, Harju maakonnapolitsei linnaümbruse jaoskonnas, Petseris, Petseri maakonnas ja naroowatagustes waldades; b) 5% vähem neile, kelle teenistuskohd on teistes linnades ja alewites peale selle paragrahwi p. a. all nimetatute; c) 10% vähem neile, kelle teenistuskohd on mujal, peale selle paragrahwi p. p. a ja b nimetatud kohtade.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wähemus on wastu, sellega on § 2 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 3. Peale palga antakse riigiametnikkudele ja -teenijatele weel järgmised lisandused ja tasuta hõlbustused:

a) kewade- (ülestõusmise) ja jõulu-pühiks ühekordne lisatasu poole kuupalga suuruses kumbagil korral kõigile riigiametnikkudele ja -teenijatele, kes wahet pidamata kunni ülemalnimetatud pühandeni vähemalt 6 kuud riigiteenistuses olnud; b) kaitsepolitsei ametnikkudele ja teenijatele 25% palgast lisapalka kuus; c) korter ühes tarwiliku sisseseade, kütte ja walgustusega Riigiwanemale, Riigikogu esimehele ja välisministrile; d) korter ühes kütte ja walgustusega, kui korteriruumid teenistuskoha juures olemas: Riigikogu asjadewalitsejale, riigisekretäärile, Riigiwanema adjutantile, Toompea lossi komandandile, sama lossi walitsejale, tolliametite ülematele, samade ametite laewade ja ladude ülewaatajatele ja motoristidele, riigi põllutöö katsejaama juhatajale ja tema assistendile, tuletornide ülewaatajatele, Harku kolonii ametnikkudele ja teenijatele, posti-telegraafi asutuste ülematele, kõigile riigiasutuste kojameestele, ahjukütjatele, autojuhtidele ja kutsaritele ning iga keskasutuse (ministri kantselei ja ministeeriumide peawalitsused ning osakonnad) ühele käskjalale ja aktsiisi peawalitsuse piirituse ja wiinaladude ülematele, wiinameistritele, masinistidele, katlakütjatele; e) wastawate keskasutuste juhatajate korraldusel ja eelarwe piirides — riidewarustus;

f) maakonna metsaülematele küttepuid 1 kantsüld ahju ja pliidi peale, kuid mitte rohkem, kui 3 kantsülda aastas; g) eelarwe piirides ja wastawate erimääruste põhjal riigimaade ringkonnawalitsejatele, metskondade ametnikkudele ja teenijatele korter ühes kütte, walgustuse ja tarwiliste kõrwalhoonetega.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wähemus on wastu, sellega on § 3 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 4. Riigikogu liigetele, kes käesolewas seaduses ettenähtud kohtadel teeniwad, maksetakse wastawa asutuse poolt selle seaduse järele palka ainult siis, kui nad Riigikogu liikme tasu ei wõta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wähemus on wastu, sellega on § 4 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 5. See seadus ei ole maksew kaitsewägede, piiriwalwe, välisesituste, ülikooli õpejõudude, koolinõunikude ja õpetajate palkade kohta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wähemus on wastu, sellega on § 5 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 6. Kunni Riigikogu poolt 2. detsembril 1921 a. wastuwõetud riigiteenijate ametsoitude tasuseaduse "Riigi Teataja" nr. 113 — 1921 a. seadus nr. 237) muutmiseni maksetakse kõigile neile riigiametnikkudele ja -teenijatele, kes praeguse palgaseaduse põhjal palka saawad, päewarahad 1922 a. palganormide järele.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wähemus on wastu, sellega on § 6 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 7. See seadus hakkab maksma 1. jaanuarist 1923 a.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu on vähemus, sellega on § 7 wastu wõetud. III lugemise lõpul panen terwe seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus, sellega on käesolew seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman: Nagu mul au teatada oli, on see seadus redakt-

siooni komisjoni poolt juba läbi waadatud, sellepärast teen ettepaneku teda maksuma panna, ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud käesolewat seadust maksuma panna ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Piiriwalwe wäljaminekute katmiseks eelkrediidi määramise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Kerem** (loeb): Piiriwalwe wäljaminekute katmiseks eelkrediidi määramise seadus.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Kerem** (loeb): § 1. Määratakse siseministariumile piiriwalwe ülewalpidamise kulude katmiseks eelkrediiti 20 miljonit marka.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Kerem** (loeb): § 2. § 1 tähendatud eelkrediit kaetakse siseministariumi 1923 a. eelarwega piiriwalwe peatükis.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Kerem** (loeb): § 3. See seadus hakkab maksuma 1. jaanuarist 1923 a.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Peale III lugemist panen käesolewa seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus, sellega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **A. Kerem**: Teen ettepaneku seda seadust maksuma panna ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Käesolewa koosoleku päewakord on läbi. 10 minuti pärast algab uus koosolek.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 11.25 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

